

וברך פרי בטןך ופרי אדמתך דגנך ותירשך ויצהרה, (ז' י"ג).
 משה רבינו ברך את בני ישראל שאם ישמעו וישמרו
 ויעשו את המשפטים האלה, אז הקב"ה ישמור להם
 הברית שנשבע לאבותיהם וכו', ואחר כך פירט משה רבינו
 את הברכה שזה יהיה בפרי בטןך, ופרי אדמתך, <<<

כשיש לו שיעור הנ"ל, שהוא עשרה זיתים, יהדר אחר עשרה, כדי שגיע לכל
 אחד כזית, ויברכו בשם, ואם לא ימצא עשרה, עם כל זה לא יאכל בעצמו, אלא
 מהדר אחר שלשה, ויתן לכל אחד כביצה, ויברכו בזימון, וזהו שאמר וכי לא
 אשא פנים לישראל אני כו' **ואכלת ושבעת** וכו' והם מדקדקין על עצמן עד
 כזית תחילה, ואחר כך עד כביצה וכו'.

ומסיים הגר"א, ולכן **ישא ה' פניו אליך**, ולפי מה שדרשו אל תקרי **יבורך**
 אלא יברך, אתי שפיר גם כן **טוב עין**, הוא מי שנתן מסעודתו לאחרים כדי
 לברך בזימון, לכן הוא יברך ברכת המזון, וזהו **כי נתן מלחמו לדל**, ע"כ, ודפח"ח.
 ומבואר שפיר הך דנקט עד כזית עד כביצה.

ג

אכן כל זה אינו אלא לפי שיטת הרי"ף (עירובין פ:),¹ אכן לדין דנקטינן
 דכל ביצה יש שני זיתים (עיין שולחן ערוך אורח חיים סימן תפ"ד), אם כן
 צריך ביאור הא"ך אנו יכולים לזכות שישא ה' פניו אלינו, ואיזה דין נוכל
 לדקדק על עצמנו, כדי שנזכה לזה,² ולכאורה הרי גם האידנא אנו רוצים הך
 מעלה ד'ישא ה' פניו אלינו וישם לנו שלום.

ואין לומר דאינו צריך לברכה זו בזמן הזה, דזה אינו, דעיין פנים יפות
 פרשת בחוקתי, דאף בזמן שלום של ואכלתם לחמכם לשובע, עדיין צריך
 הברכה של ונתתי שלום בארץ, דאז ליכא הך שיעור של עד כזית, עיין שם,
 הרי דתמיד שייך הך ברכה של **ישא ה' פניו אליך**, ולכאורה טעמא דנשיאת
 כפים הוא משום נשיאת פניו של הקב"ה, ושפיר שייך גם בזמן הזה, וצריך
 ביאור.

ד

ואכלת ושבעת וברכת.

איתא בברכות (מ"ה), עד כמה מזמנין, ופירש רש"י, וזה לשונו, כמה יאכל
 עמהם ויתחייב עמהם בזימון וכו', ע"כ, והנה אין זה דין רק בזימון, אלא דין
 בברכת המזון, וכמו שכתבו בתוספות שם (מ"ט:), ד"ה עד כמה מזמנין וכו',
 הוא הדין ברכת המזון בלא זימון וכו', ע"כ, וכן כתב רש"י שם (כ:), ד"ה עד
 כזית, עיין שם.

אכן כל זה אינו אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא צריך שיעור אכילה של כדי
 שביעה, וכמו שאמרו בברכות שם (כ:), עיין שם, וברש"י, ד"ה שיעורא דרבנן,
 כגון כזית לרבי מאיר וכביצה לרבי יהודה, דמדאורייתא **ואכלת ושבעת וברכת**
 כתיב, אבל בשיעור כי האי, לא מחייב אלא מדרבנן וכו', ע"כ.

והנה בשיעור אכילה של כזית מצינו מחלוקת אחרונים, דעיין מגן אברהם
 (סימן ר"י ס"ק א'), מה שכתב דהיכא דאוכל כזית ביותר משיעור של כדי

1 ועי' הגהת הגר"א או"ח סי' שע"ח.

2 ועי' פ"ח, ועי' במשני"ב שם.

3 ואף אם נימא דאפשר לדקדק בכזית לכל אחד ואחד, הרי לזימון ע"י צירוף
 לא יועיל דהא מ"מ לברכהמ"ז לומר אלוקינו צריך שיהא רובא דמינכר, שהם ז',
 וליכא אלא ו'.

הא' הגדל הגבר והנודא אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד.

א

איתא בברכות (כ:): דרש ר' עוירא וכו' אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה,
 רבונו של עולם כתוב בתורתך **אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד**, והלא אתה
 נושא פנים לישראל דכתיב **ישא ה' פניו אליך**, אמר להם וכי לא אשא פנים
 לישראל שכתבתי להם בתורה **ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך**, והם
 מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה, ע"כ.

והנה מבואר דאף על גב דכתיב שלא ישא פנים, מכל מקום לפעמים נושא
 הוא פנים.

ולכאורה צריך ביאור היכן נרמז דבר זה בפרשה זו, דהרי אף שדברי תורה
 עניים במקומם, מכל מקום צריך רמז לזה בפרשה עצמו.

ב

והנה מה שאמר שישאל מדקדקים על עצמם עד כזית עד כביצה, צריך
 ביאור דמה שייך שידקדקו על עצמם בשני שיעורים, דאם כזית יש כאן
 כביצה אין כאן, ואם מדקדק עד כביצה מה הפירוש במה שאמרו עד כזית.

והנה רש"י פירש, עד כזית, כרבי מאיר, עד כביצה, כר' יהודה, ע"כ, דבעצם
 אין כאן שני שיעורים, אלא מכיון שמצינו מחלוקת בין רבי מאיר לרבי יהודה,
 נקט את שני השיעורים, למר כדאית ליה למר כדאית ליה.

אכן עיין בפירוש הגר"א אהא דכתיב (משלי כ"ב ט'), **טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל**, וזה לשונו, ועוד אמרו (סוטה ל"ח:), **טוב עין זה בעל הבית, הוא יבורך אל תקרי יבורך**, אלא 'יברך' ברכת המזון, ולכאורה סוף הפסוק **כי נתן מלחמו לדל**, לא שייך לפי פירושם, והנראה דהעניין הוא כמו שאמרו במסכת ברכות (כ:), דרש רב עוירא כו' אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה כו' אמר להם וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה **ואכלת ושבעת וברכת**, והם מדקדקין עצמן עד כזית ועד כביצה ע"כ,

והוא תמוה, א', למה אומר כזית בראשונה, הא כזית פחות מכביצה, וכיון שמדקדקין עד כזית, כל שכן שעד כביצה ידקדקו, ועוד (פירוש למה נקט שני שיעורים), הלא זהו מאמר השם, ומי איכא ספיקא קמי שמיא, לומר עד כזית ועד כביצה, שזהו פלוגתא לקמן שם (מ"ה), ודעת שפתו ברור מללו, ועוד, למה השיב להם זאת החומרא דייקא, הלא כמה וכמה חומרות יש עוד שהחמירו ישראל על עצמם, כמו טפת דם כחרדל וכו'.

ונראה דהכי פירושו, כמו שמפרש הרי"ף, דשיעור שני סעודות, הם י"ח גרוגרות, והם ששה ביצים, ואיתא בזהוהר שבשלושה ביצים יש עשרה זיתים, שהם תשע גרוגרות, הרי שהזית פחות מגרוגרות בחלק עשירית, ולפי זה אתי שפיה, כי שיעור סעודה הוא שלושה ביצים כנ"ל, והם עשרה זיתים, וכשיש לאדם זה השיעור לבד, חייבה התורה כשיאכל בעצמו כשיעור הסעודה שיברך לה' על מזונו, כמו שכתוב **ואכלת ושבעת וברכת**, לשון יחיד, אבל ישראל עם קדושים, וחפשו בחיפוש נרות, איך לגדלו ולרוממו יותר, ולכן

בכזית דהוה דבר חשוב, (אף על גב דאין כאן שביעה), והוא הדין לגבי חיוב לברך משום דהוה דבר חשוב, מה שאין כן לגבי מרור, דאינו תלוי כלל אי דבר חשוב אי לאו, אלא צריך אכילה, ואין אכילה פחותה מכזית, עיין שם.

ולכאורה מבואר דהמגן אברהם סבירא ליה דגם בברכת המזון צריך דיני אכילה, דשם האכילה הוא המחייב בברכת המזון, וכמו שצריך תוך כדי אכילת פרס, ואם כן אם מצינו שבריה נחשב אכילה (וכמו תוך אכילת פרס), אם כן גם לגבי מרור נחשב אכילה.

מה שאין כן בדעת הפרי מגדים, יש לומר דאין ללמוד מברכת המזון, דשם תלוי רק בדין שביעה, ואם הוא שבע אז מברך, (רק שחז"ל תיקנו דגם על כזית יברך), מה שאין כן בהא דמרור דיש חיוב אכילה, בכדי לצאת בה ידי חובתו, ואינו צריך שיהא שביעה כלל, רק אכילה, ורק בכזית יש שם אכילה, ואם כן אף על גב דברכת המזון יכול לברך אף כשאין שם אכילה, דשם תלוי בשביעה, ואין כאן ראייה למרור שהוא צריך שם אכילה, ודו"ק.

וכעין זה יש לפרש גם לגבי אכילת כזית ביותר מכדי אכילת פרס, דלפי המגן אברהם אין כאן אכילה, וממילא אינו יכול לברך, מה שאין כן לדעת הפרי מגדים לא איכפת לן באכילה, דאם יש שם שביעה שפיר חייב הוא בברכת המזון, אף אם אין כאן אכילה.⁵

5) ולכא' יהא נפק"מ בפיר' הפסוק **ואכלת ושבעת**, דלפי המג"א צריך שביעה ע"י אכילה, והיינו מכזית, משא"כ לפרמ"ג י"ל הפי' דאף שיש **ואכלת**, מ"מ אינו חייב לברך אלא כשיש **ושבעת**, ודו"ק.

אכילת פרס, דאינו מברך ברכת המזון, דצריך אכילה (**ואכלת** כתיב), ואם לא גמר הכזית תוך כדי אכילת פרס, אין כאן אכילה, וממילא אינו יכול לברך,⁴ עיין שם.

איברא עיין בפרי מגדים שם שחולק על זה, וכתב דאין הכי נמי, אם אוכל פחות מכזית תוך כדי אכילת פרס דאינו מברך, דאין כאן אכילה כלל, אבל אי אכל כזית אפילו אם האכילה הייתה ביותר מכדי אכילת פרס, מכל מקום הרי הוא שבע, וממילא חייב לברך, עיין שם.

וצריך ביאר במאי פליגי.

והנה עיין במגן אברהם (סי' תע"ה ס"ק ה'), מה שכתב שם דאכילת מרור בליל פסח אינו יוצא ידי חובתו כשאוכל בריה שלימה של מרור, אם זה פחות מכזית, ואף על גב דלגבי אכילה של בריה שלימה בפחות מכזית, יש דעות שיכול לברך ברכה אחרונה, היינו טעמא משום שיש גם שורשים ואינו יוצא בשורשים, ונמצא שאין שם בריה שלימה, עיין שם.

ומשמע דאף על גב דאין כזית בעצם, היה יכול לצאת בו ידי חובת מרור בבריה, ודו"ק.

אכן עיין בפרי מגדים שם, שחולק על זה, וכתב, דאף בלי זה אינו יוצא מצות מרור בפחות מכזית, דהרי צריך אכילה, ואין אכילה פחות מכזית, דאפשר דרק לגבי ברכות הנהנין תיקנו הא דבריה, כמו שתקנו שחייב לברך

4) וכמו ביה"כ שצריך לאכול תוך כדי אכילת פרס, עיין שם.

פרפראות/המשך

ונראה שכל אלו הברכות מרומזים בטעמי המקרא, **פרי בטנך** - מונח מונח, שישהה עצמו, ו**פרי אדמתך** - תלישא קטנה, שיכול לתלוש מן הקרקע כשזה עדיין בקטנותו, **דגנך** - קדמא ואזלא, שמקדים לגדול, ו**ותירשך ויצהרך** - מונח רביעי, שזה מונח ורובץ לפניו לזמן מרובה, ולוקח ממנו, **שגר אלפיך ועשתרותך** - פשטא מונח זקף קטן, שיהא מונח בפשטות וכו', שלא יהיו תופסים את עיני האנשים, ודו"ק.

ואכלת את כל העמים, (ד' ט"ז).

והנה כאן כתיב לשון אכילה, אכן בסמוך נקט לשון אחר של אבדון, וכדכתיב **עד אבד הנשאים** וגו'.

ולכאורה צריך ביאור אמאי שינה בלשונו, מלשון אכילה ללשון אבדון. ונראה דאם נדקדק בסדר הפרשה, נראה, שהפרשה פותחת כשבני ישראל הם במצב שעושים רצונו של מקום, וכדכתיב **והיה עקב תשמעון**, וכדכתיב **והסיר ה' ממלך כל חלי וכו' ונתנם בכל שנאיך**.

אכן בהמשך הפרשה איירי באופן אחר, וכדכתיב **כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממך איכה אוכל להורישם**, ובאופן זה באה ההבטחה בענין אחר של **לא תירא מהם וכו' עד אבד הנשאים** וגו'.

והנה עיין בפרשת בהר, לגבי ברכת התורה לשומרי שביעית, שהקב"ה הבטיח ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשובע וגו', אכן אחר כך שוב כתיב **וצוית את ברכתי לשלש השנים** וגו', והקשו המפרשים אמאי צריך עוד הבטחה אחר שכבר הבטיחם, ותיצרו¹ שבתחילה הקב"ה הבטיח **ואכלתם לשובע**, לפני שיבקשו כלל, ושם הברכה היא בענין אחר, וכמו שפירש רש"י, וזה לשונו, אף בתוך המעיים תהא בו ברכה, ע"כ, פירוש ויסתפקו אפילו במעט, אכן כל זה

1) הנה כמה וכמה אחרונים תירצו בעין זה, כ"א בסגנון אחר, עי' נועם אלימלך, ועי' מלבי"ם ועי' בן איש חי דרושים, ועי"ע.

דגנך, ותירשך ויצהרך, שגר אלפיך ועשתרותך צאנך וגו'.

והנה טעמי המקרא על פירוט הברכה הם, מונח מונח, תלישא קטנה, קדמא ואזלא, מונח רביעי, פשטא מונח זקף קטן, והנה כבר הזכרנו כמה פעמים מה שאמרו חז"ל שענין הטעמים הוא כדי לבאר הכתוב (וכמו שדרשו (מגילה ג), **ויבינו במקרא** אלו הטעמים), וצריך ביאור מה מרמזים הטעמים במקרא הזה.

והנה בפירוט הזכרו כאן כמה ברכות, א), **פרי בטנך**, ב), **פרי אדמתך**, ג), **דגנך**, ד), **תירשך ויצהרך**, ה), **שגר אלפיך ועשתרותך** צאנך.

ונראה שפירוט הברכות הוא מפני שכל ברכה שאני משל חבירו, והיינו דהברכה של **פרי בטנך** הוא במהותו ברכה אחרת מהברכה של **פרי אדמתך**, וברכת **דגנך** שאני מברכת **פרי אדמתך**, וכן הברכה של **תירשך ויצהרך** וכו'.

ובביאור הדבר נראה, דהברכה של **פרי בטנך** הוא כמו שדרשו חז"ל (עיין נדה ע"א), **שכר פרי הבטן**, שצריכים שני דברים, שיקדש עצמו ויבקש רחמים ממי שהבנים שלו, ועיין שם שאמרו בשכר שמשתיין עצמם וכו', עיין שם, ומבואר ששכר פרי הבטן תלוי גם במה שמשעה עצמו.

והברכה של **פרי אדמתך** הוא כשגדל קצת קוצרה לשחת, ואחר כך מניחו וגדל השאר ואינו חסר כלום, וכמו שהוזכר בגמרא.

והברכה של **דגנך** הוא שגדל מוה, וכדאיתא בכתובות (ק"ב), שארץ ישראל נקראת ארץ הצבי מפני שהיא קלה מכל הארצות לבשל פירותיה (ועיין ראש השנה י"ג).

והברכה של **ותירשך ויצהרך** הוא שאף מענב אחד אפשר לקחת הרבה יין, והוא הדין לגבי ושמן, וכדאיתא בכתובות (ק"א).

והברכה של **שגר אלפיך ועשתרותך** יש לומר כדאיתא בחולין (פ"ד): שנקרא עשתרות מפני שהם שמעשירות את בעליהן, אכן באופן שאין שולטין בהם עינים, וכמבואר בתוספות שם.

והנה עיין במנחת חינוך (מצוה ש"ג) מה שהקשה על הפרי מגדים, מהא דיומא (ע"ט), דמבואר שם, דככותבת הגסה פחותה מכביצה, ומביא שם ראייה מדרבי יהודה סבר שכדי שביעה הוא כביצה, והשתא דביצה שבועי מישבע דעתא לא מיתבא, בתמיה, ומקשה המנחת חינוך הרי לדעת הפרי מגדים כדי שביעה אינו תלוי בכדי אכילת פרס, מאי מקשה הגמרא שכביצה היא יותר, הרי ככותבת הגסה צריך שיאכלנו תוך כדי אכילת פרס, אבל כביצה אפשר דאף ביותר משיעור של כדי אכילת פרס אכתי יתחייב בברכת המזון, עיין שם, ודו"ק.

והנראה בזה, דעיין חולין (ק"ג). לגבי איסורין דיש פלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש, על איזה הנאה חייב, דלר' יוחנן חייב על הנאת גרונו, ולריש לקיש חייב על הנאת מעיו, עיין שם, והלכה כר' יוחנן.

והנה יש לדון לגבי אכילת יום הכיפורים וכן לגבי ברכת המזון, איזה אכילה הוא המחייב.

ולגבי יום הכיפורים, לכאורה יש גמרא מפורשת בשבועות (י"ג), משכחת ליה (אליבא דרבי דסבירא ליה עיצומו של יום מכפר, ומשכחת ליה כרת דיומא) דאכל אומצא וחנקתיה ומית, הרי מבואר דאף דיש רק הנאת גרונו (דהרי

והנה דין זה של ברכת המזון, אי תלוי באכילה כדי שביעה או רק בשביעה לחוה, יש לומר דבעצם נסתפק בזה ר' עקיבא איגר (שו"ע סי' קפ"ו), עיין שם מה שדן היכא דיש שביעה בלי אכילה, כגון בקטן בן שלושה עשר שאכל כדי שביעה לפני ליל י"ג ויום אחד, וכשהגיע הלילה של י"ג ויום אחד, אי צריך לברך פעם אחרת, מפני שהוא שבע בזמן שהוא נתחייב במצוות, עיין שם שנסתפק בזה⁶.

וכן יש לתלות בספק זו מה שדן החתם סופר (שו"ת סימן מ"ט), כשיש ברכה באוכל, ואוכל קימעא ומתברך במעיו ושבע, שכתב שיכול לברך ברכת המזון וכו', ואף על גב דלא אכל כביצה רק ככותבת, מכל מקום כיון שהוא שבע צריך לברך, עיין שם⁷, ועיין בכתב סופר (סימן ל"א), שחולק על זה, וסבירא ליה דבכהאי גוונא אינו מברך, כיון דאין כאן אכילה, מכיון שאין כאן כזית, עיין שם.

ולכאורה יש לומר שתלוי בהך ספק, אי תלוי בדין אכילה (כהפרי מגדים), או בדין שביעה, והנפקא מינה היכא שיש שביעה בלא אכילה, ועי', ולכאורה החתם סופר סבירא ליה כהפרי מגדים, והכתב סופר סבירא ליה כהמגן אברהם, ודו"ק.

(6) ועי' ח"י רקע"א עה"ת.

(7) ועי' בפנ"י פ"ר בחוקתי, מה שפי' ואכלתם לחמכם לשובע וכו', אכן אין משם ראייה על פחות מכזית, ד"ל דאפשר דשם איירי כשאוכל כזית מדויקת.

פרפראות/המשך

והיינו דבהגדה של פסח דורשים הפסוקים (הכתובים בפרשת כי תבוא), ודורשים הך פסוק דכתיב **ויוצאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובורע נטויה וגו', ביד חזקה** - זו הדבר וכו'.

ועיין במפרשים שהקשו אמאי הזכיר רק מכת דבר מכל העשר מכות, ועיין מה שביארנו דהך **ביד חזקה** לא קאי על מכת דבר שהיא המכה החמישית, אלא על הדבר שהיה במכת בכורות.

וביאור הדבר שבמכת בכורות היה שני חלקים, חדא מה שהקב"ה הרג את הבכורות, ועוד שמכיון שהיו הרבה מתים, דהיינו הבכורות, זה גרם שיהא דבר, שגרם לעוד הרבה מתים במצרים, אף אלו שלא היו בכורים, עיין שם².

והנה לפי זה יש לפרש גם מה שכתוב כאן **והיד החזקה והזרע הנטויה**, קאי על מכת בכורות, ואיירי בשני חלקי מכת בכורות, חדא שהוכו שאר מצרים על ידי הדבר של מכת בכורות, וזה מה שכתוב **ביד חזקה**, ועוד שהוכו הבכורים עצמם על ידי **הזרע הנטויה**, שזה על ידי הקב"ה בעצמו, ודו"ק.

ונראה שמה שפירט משה מה שהיה במכת בכורות, היה במענה למה ששאלו **'רבים הגוים האלה ממך איכה אוכל להורישם'**, על זה אמר להם שלא ידאגו מריבוי הגוים, שנראה להם שאי אפשר להם על פי הטבע להלחם בהם, שכמו שבמצרים מתו אף אלו שלא הוכו, שעיקר המכה הייתה בבכורים, וגרמה שגם אחרים ימותו, כך בכניסתם לארץ ישראל, יהיה באופן זה, שיהיו כאלו שימותו על ידי עיקר המכה, וגם יהיו כאלו שימותו על ידי גרמא, שיגרם

הוא דווקא כשסומכים על הקב"ה בלי לשאול שום שאלות, אכן אם יהיה מצב שישאלו **וכי תאמרו מה נאכל**, אז שיהיו בדרגה פחותה באמונה, אז יצטרכו להברכה של **וצוית את ברכתי לשלש השנים וגו'**, ויצטרכו לעבוד וכו', עיין שם במפרשים.

ונראה שיש לפרש גם כאן בהבטחת ארץ ישראל לבני ישראל, כעין הך הבטחה, דבתחילה כתב **והיה עקב תשמעון**, פירוש ויקיימו המצוות בלי שישאלו שום שאלות, ואז הקב"ה יגרום שכבר לא יהיו שם הגוים, וכמו שכתוב **ונתנם** - פירוש **כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים** - **לכל שנאיך**, וזה יגרום לכליוי של העמים לגמרי, והיינו דכתיב **ואכלת**, פירוש על ידי מעשיהם זה עצמו יגרום לכליוי העמים, (ועיין בתרגום אונקלוס, שתירגם **ואכלת** - ותגמה, ולכאורה היא מלשון כילוי ולא מלשון אכילה, אכן יתכן שכל לשון אכילה הוא מלשון כליוי).

אכן אם לא יהיו במדרגה הגדולה הזו, אלא **כי תאמר בלבבך**, פירוש שישאלו שאלות, אז יצטרכו לברכה, וזה מה שכתוב **לא תירא מהם וכו' כן יעשה ה' אלקיך לכל העמים וגו' עד אבד הנשארים והנסתרים מפניך**, פירוש וזה לא יהיה כילוי לגמרי כמו שיהיה אם לא ישאלו שאלות, אלא יקח זמן, וכמבואר בפסוקים, ודו"ק.

ונראה שזה מה שמרומז בקרא לקמן, דכתיב **לא תוכל 'כלתם' מהר וגו'**, והיינו באופן של **כי תאמר בלבבך**, שאינו במעלה כמו שלא ישאלו שאלות, שאז יזכו ל'**ואכלת את כל העמים**', אבל כאן יתקיים **לא תוכל 'כלתם' מהר**, ודו"ק.

והיד החזקה והזרע הנטויה וכו' כן יעשה ה' אלקיך לכל העמים וגו', (ז' י"ט).

והיד החזקה, פירוש רש"י, זה הדבר, ע"כ.

ולכאורה צריך ביאור אמאי נקט דווקא מכת דבר מכל העשר מכות שהיו במצרים, וצריך ביאור.

ונראה בהקדם מה שביארנו בהגדה של פסח, שגם בליל מכת בכורות הייתה מכת דבר, וזה גופא היה חלק ממכת בכורות.

(2) ועי' מש"כ לבאר עפ"ז קו' המפרשים, דמצד אחד כת' **אני ה'** ולא שליח וכו', ומצד שני כת' **ולא יתן המשחית להשחית וגו'**, דמשמע שמכה הייתה ע"י מלאך, ולפי הנזכר א"ש, שהבכורים עצמם מתו ע"י הקב"ה, אבל האחרים שמתו מהדבר, הם נגפו ע"י המלאך המשחית, ודו"ק.

ועי"ש שהבאנו ראייה לזה, מה דאיתא בב"ק (ס:), שמבואר שהייתה מגיפה בליל מכת בכורות, עיי"ש.

ועל כל פנים מבואר שאיסור יום הכיפורים תלוי בהנאת גרונו.

אכן לגבי ברכת המזון, יש לומר דתלוי בהנאת מעיו, שזה תלוי בשביעה, ושביעה תלוי במעיו, ושאינו יום הכיפורים דתלוי בדעתו, וצריך שיהא מיתבא דעתיה דווקא, ולכאורה יש לומר משום דביום הכיפורים כתיב **ועניתם את נפשותיכם**, (ועיין רש"י פרשת חיי שרה, **אם יש את נפשכם**, פירוש רצונכם), וגם ביום הכיפורים תלוי בדעתו דייקא, ואם כן יש לומר שהרגשה זו דתלוי בדעת תלוי דייקא בגרון, ואם מרגיש בגרונו ככותבת בשיעור של תוך כדי אכילת פרס, אז מיתבא דעתיה, והכל תלוי בהנאת גרונו, ורק בזה נאמר שיעור זה, מה שאין כן לגבי ברכת המזון שיש לומר שתלוי בהרגשת שביעה, והרגשה זו תלויה במעיו, והנה הרגשה זו שייכת אף כשהגיע למעיו בשיעור זמן של יותר מכדי אכילת פרס, ודו"ק.

ז

ולכאורה בזה מיושב קושיית המנחת חינוך, דהגמ' ביומא מיירי כשאכל ביום הכיפורים תוך כדי אכילת פרס, והכל תלוי בהנאת גרונו, והיכא דאכל כביצה בשיעור זה של אכילת פרס, וודאי יש כאן גם מיתבא דעתיה, ובצורת אכילה כזו שהוא מדין אכילה, מה שאין כן הפרי מגדים מיירי על צורת אכילה מדין שביעה, ובזה אף ביותר מכדי אכילת פרס עדיין שבע הוא, ואף דלגבי יום הכיפורים לא יתחייב, דאין כאן מיתבא דעתיה, מכל מקום יש לו הרגשת שביעה במעיו, ודו"ק.

ח

ולפי המבואר, שיש מחלוקת כשאכל כזית ביותר מכדי אכילת פרס, נראה דיש מקום להחמיר ולדקדק לאכול הכזית תוך כדי אכילת פרס, וכדי לצאת

(8) ועי' אחיעזר ח"ג ס"א, (וגם לפי החת"ס בשו"ת סי' קכ"ז דס"ל דיוכ"פ תלוי בהנאת מעיו, עי' חת"ס בחידושי לחולין שם, שביאר שמעיו היינו מיד אחר הגרון, עיי"ש, ועי' כת"ס).

אכן כל זה אינו אלא לגבי אכילת כזית, די שדין אכילה, אכן אף אם אכל כזית תוך כדי אכילת פרס, מכל מקום צריך שיהא כדי שביעה, והרי לא אכל כעין שביעה, שזה בכביצה, ומשום הכי יש לומר שישיראל מדקדקים על עצמם לצאת כל השיטות, ואוכלים כזית תוך כדי אכילת פרס, אבל גם מדקדקים לאכול כביצה שיהיה כעין שביעה, (ואין הכי נמי הך כביצה אפשר לאכול ביותר מכדי אכילת פרס), ודו"ק.

ט

ולפי המבואר שישיראל מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה לגבי ברכת המזון, ובזכות זה ישא ה' פניו וכו'.

והנה עי' מגילה (ל"א). דמהא דכתיב **האל הגדל הגבר והנורא**, ילפינן שבמקום גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו, דכתיב בתריה **ועושה משפט יתום ואלמנה ואהב גר לתת לו לחם ושמלה**⁹.

והנה מעלה זו (של ענוותנותו), שעושה משפט יתום ואלמנה, נראה שזה משום שיש בזה משום עשיית שלום, וכמו שכתוב **ואהב גר לתת לו לחם לחם ושמלה**, ועיין רש"י, וזה לשונו, ודבר חשוב הוא זה, שכל עצמו של יעקב אבינו על זה התפלל וכו', ע"כ, והנה עיין שם ביעקב דכתיב **ושבתי בשלום אל בית אבי**, הרי שתכלית הכל הוא משום עשיית שלום, ודו"ק.

והנה לגבי בחינת עשיית שלום, נראה שהוא משום שיש בזה שתי הבחינות יחד, ואם כן מי שמדקדק לצאת כל השיטות הרי הוא בחינה של עשיית שלום, וממילא יזכה לנשיאת פנים דשם כתיב **ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום**.

ונראה שזה נרמז כאן בפסוקים אלו, שאף על גב דלא ישא פנים וגו', מכל מקום גלגולו ששם אתה מוצא ענוותנותו **שעושה משפט יתום ואלמנה** וגו', וזהו גופא מבחינת נשיאת פנים, ודו"ק.

(9) בפשטות דלא כרש"י כאן, ועי' מהרש"א שם, אכן עי' שפ"ח, ודו"ק.

פרפראות/המשך

להם לישראל שיכירו בדבר שהקב"ה הולכים במדבר ונתן להם המן וניסה אותם בזה.

והנה היה נסיון במן עצמו, וכמבואר שם ברש"י (פרשת בשלח³), והנה יש לומר שהנסיון כאן הוא סימן לשאר המצוות, שאם יעמדו בנסיון, שהיה במן, זה סימן שיכולים הם לעמוד גם בנסיון של שאר המצוות, ודו"ק.

ונראה שזה מה שכתוב כאן בלשון יחיד, **התשמר מצותו** פירוש מצוה יחידה שהייתה אז, שזה מצות השמירה שהייתה במן, אך מזה עצמו יהיה ראייה אם הם יכולים לעמוד בנסיון של כל שאר המצוות, וזה הקרי כאן 'התשמור מצותיו', לשון רבים, שקאי על כל שאר המצוות.

ונראה שיש לפרש על פי זה המשך הפסוקים, שמרמז שהנסיון של המן לא היה רק על המן לחוד, אלא לכל המצוות, וזהו דכתיב **כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם**, פירוש **כי לא על המן** - (הלחם) **לבדו** היה הנסיון (שם) **יחיה האדם**, אלא **על כל מוצא פי ה'**, פירוש על כל שאר המצוות גם כן, שעל פיהם **יחיה האדם**, ודו"ק.

(3) ועי' מש"כ הר"י אייבשיץ שם.

שימותו גם האחרים.

ונראה שזה מה שכתוב בהמשך **עד אבד הנשאים והנסתרים מפניך**, ופירוש **הנשאים** הם אלו שהם יאבדו על ידי עיקר המכה, אכן גם **הנסתרים** ימותו, וימותו כעין אלו שמתו בדבר של ליל מכת בכורות, אף אם יהיו שלא יהיו בפניהם, והיינו שהם **הנסתרים מפניך**, גם הם יאבדו, ודו"ק.

ונשל ה' אלקיך את הגוים האל, (ד' כ"ב).

הנה מצינו שחז"ל דרשו **האל** מלשון קשה (עיין יבמות כ"א), וצריך ביאור אמאי הזכירם דווקא כאן בלשון קשה.

ונראה דתלוי בהסתכלות של האדם עצמו, שאם הוא חושב שזה דבר קשה, ממילא נעשה קשה, ועי'.

והיינו מכיוון שהם אמרו **רבים הגוים האלה**, הרי שהם החשיבו אותם כקשים, וממילא נעשו הם קשים ונחשבים 'האל', ודו"ק.

התשמר מצותו אם לא, (ה' ב').

הנה תיבת **מצותו** כתיב חסר אות יו"ד, בלשון יחיד, ומשמע מצוה אחת, אבל הקרי הוא 'מצותיו', שהוא לשון רבים, וצריך ביאור.

ונראה, דהנה פשטיה דקרא כאן איירי לגבי אכילת המן, שמשה אמר